

РОЗМОВИ З ХРИСТОМ

(Продовження)

8. Чудесний.

На шляху мого життя тут я стрінувся з горючими Твоїми свічками: з Настею, Ганусею і Евстахією*).

Господи, Ти, коли даєш, то по своїй zasadі: „а хто має, тому додається і передається”. Я здавна в укритті серця молився до Тебе, щоб Ти мені показав чудо. Ти мене видержав, і нараз відчинив мені аж три вікна в таємний світ, у світ чудес.

Справді, многи заглядали до тих вікон, і нічого не бачили. Вони приходили з очима, що сліпі на краски чуда. Захльороформувала їх авра модерного світу, що нечутка на глибокі таємні пружини життя-буття. А я, як простолюддя, зберіг свіжість людського вродженого інстинкту, що весь дрижить, коли стрінеться з божим знаком.

Ах, усе на світі має свою ржу, що непомітно зїдає його, зводить ні на що! І новочасна європейська наука має таку свою ржу.

Відчуженість від чуда, що перетворюється аж у відразу, це загальна недуга духа в нашому віці — сухоти духа.

Що ж таке чудо? Це всяка виявлена сила, що переступає змісл, стиль і міру „сьогоднішньої перспективи”.

В дійсності всі люди поклоняються чудам — але тільки чужим своєї віри, а з чудес чужих вір насміхаються: „Це абсурд, це неможливе, це видумка, омана!”

Модерна європейська наука перекинулася у віру, бо обняла цілий горизонт душі.

Ще ніколи не було такого підставлення віри, замість науки, як у нашому віці, що чваниться, що ніби він не має віри, а має тільки науку. Віра-„наука” нашого віку признає тільки матерію, тільки „природу”, тільки „цей” бік світу, що його схоплює фізика, хемія, біологія, і вважає за можливі тільки такі чуда, що помістились би в рамках тієї її системи. А на глибші чуда, на прояви того глибшого світу, вона сліпа і так до них наставлена, як большевики до буржуазного світу.

„Цей світ” Ти, Господи, протиставив своїй Євангелії і „небесному царству”. А ще ніхто й ніколи так не розробив „цього світу”, як новочасна наука. „Цей світ” у розвиненні новочасної науки пожер Твою Євангелію і „царство небесне”: З усього життя-буття остався тільки „цей світ”.

Большевики найчистіше зрозуміли „цей світ” і найщиріше захопилися ним: Є тільки „цей світ”, і все в житті людини має бути достосоване до нього без усяких компромісів. Але така чи-

*) Це українські стигматички. Я їх пізнав уже по написанні перших 7 розділів.

ста „сьогосвітня перспектива” доводить до свого заперечення і до самогубства: большевики можуть „воювати”, та не „жити”; можуть „руйнувати” та не можуть „будувати”, бо „цей світ” це тільки шкаралупа справжнього світу.

Що ж таке „цей світ”? Чи це матерія, або може природа?

Матерію і природу Бог сотворив, і вони повязані з Богом; а „цей світ” не хоче знати Бога — хоч Його знає, то втікає від Нього.

„Цей світ”, у своєму завязку, це наша щоденна, плиткова перспектива на світ, коли бачимо прояви матерії, а Бога, ні душі не бачимо, і Бог стає для нас наче неймовірна казка.

„Цей світ”, у своєму викінченні, це урочення, що ніби по другому метафізичному боці світу „нема нічого”, що взагалі нема ніякого метафізичного боку світу: нема Тайни, нема нічого, що перевищало б стиль і міру фізичного боку життя-буття; нема надприродного Чуда, а є тільки природні дива.

„Цей світ” це найбільше заперечення, найбільша неґація, яка в житті можлива.

А речники „цього світу”, речники „чистої” новочасної науки (віри), це „герої неґації”.

Ржа і носії ржі, що зідають правду життя в нашому віці, трагедія науки!

Так, Господи, в такому світі, в такому середовищі для Тебе існує тільки заперечення! Заперечення повне, явне, доконане, або несміливе, неповне, в початковому стані — але завсіди тільки заперечення. Ти ж сам про себе сказав: „Мое царство не з цього світу”.

Стирти книг написали герої неґації, щоб Тебе чудесного здемаскувати. Омана, свідома, несвідома, ілюзії, галюцинації, таємні природні сили, пізні легенди... Всього вони чеплялися, все признають і все готові признати, тільки щоб тебе розложити на стиль і міру їхньої „сьогосвітньої перспективи”.

Дитинячі наївності, немудрі пустяки, неможливі фантазії — все для них добре, мудре й „наукове”, щоб тільки їм вийшло, що „на початку було Ніщо” — замість: „на початку був Льюґос”.

Усі ми заражуємося тою психозою, „модою віку”, від першої шкільної лавки, від першої книжки. І Твоя віра, Господи Ісусе, висихає в світі, наче став у часі посухи. Стає тяжко, лячно й соромно вірити в чуда, а без тої віри Твоя віра мусить висихати.

* * *

Господи, Ти знаєш, що я завсіди, відколи дозрів, бачив у світі „систему чудес”. Не моя це заслуга, але обовязок, що тяготить на мені від нашого Отця небесного. Всяке насіння родить свій рід насіння і має гін розмножуватися.

І я відчував силу цього закону. Я мусів стати речником Чуда. Але як було мені боротися в середовищі „цього світу”, що розрісся до безконечности — від електронів і клітин до галактичних систем? Я сам? Самота завсіди навіває на людину якийсь острах.

Чи я не помиляюся? Чи не розібюся колись і десь на підморській скалі? Не розум, тільки глухе чуття мучило мене. Фантазія хотіла насититися чудом.

Дай мені бачити чудо! Самі думки це тільки половина певности. Досвід вичерпує певність з усіх боків, вяже також чуття і фантазію.

Дай мені чудесний досвід, щоб я був Твоїм вояком, що спокійно усміхається на хиткі обітниці та погрози ворогів, що не знає страху ні в найбільше критичній хвилині.

І Ти дав мені більше, ніж я міг і в мріях сподіватися. Я бачив, я досвідчив систему чудес такого стилю, як Твої чуда. Ніколи того не докажу „героям неґації” (а вони „доказів” хочуть!), бо вони втікають від Твоєї правди. Втікають від фактів до проблеми, від проблеми до подробиць їх проблеми і так „in infinitum”. Але мене в душі зобов'язує те, чого я був свідком.

Я товариш модерних „героїв неґації”, визнаюсь на всіх їхніх штуках. І всі я випробував на чудах, що їх був свідком, але чуда лишилися чудами.

„Герої неґації” і їх ступайки показували на мене як на такого, що зійшов з глуздів і насміхалися з мене. Але моя певність і мій сміх були вищі.

Я досвідчив, що в бутті є принцип чудес, що чуда це справжні, живі факти, як і факти природного світу.

Ні, не фантазія, не ілюзія, не легенди створили Твої чуда, але зродило їх джерело тої „живої води”, що тече з найглибших жил життя-буття.

Вже зовсім не можу ні з котрого боку сумніватися в тому, що Ти ходив по морі, словом утишив бурю, словом уздоровляв прокажених, сліпих, кривих, що Ти переобразився, воскресив Лазаря і сам воскрес.

Один мій товариш немалого розуму, та запоморочений сьогоднішньою перспективою”, одного разу запитав мене: „Чи ти віриш у Христове божество?”

Я відповів йому: Вірую.

Він: „То хіба признаєш євангельські чуда”.

Я: Признаю!

Він: „Ну, так воно логічне”.

Господи Ісусе! Наш освічений „цей світ” щонайбільше Твою етику, і то лише еклектично, готов зносити, толерувати в себе.

Я приймаю всі Твої чуда — не на кредит, ні, а через розум і для досвіду.

Ти чудесний! Без чудес Ти не міг би бути Ти. Ти не міг би нічого в світі зробити. Без чудесности Ти був би тільки філософ, як Сократ, як Епіктет. Але не був би Ти Спаситель!

Бог Отець — Чудо чудес. Невже Син Божий міг би бути не чудесний? Щоб у Ньому відкривалось тільки те, що кожний Іван знає і може? Щоб Його не супроводжали сили божества? Щоб

грим вдарив, а не засвітив? Чудесність це шлях у глибину життя-буття. Шлях до Бога, визначений чужими.

Господи, Ти мусів бути чудесний, Ти був чудесний. Ти є чудесний.

Чудесність — це Твій родовід.

9. „Хто не соблазниться“.

„Блажен, хто не соблазниться Мною” — це Твоє слово, це божеське слово. Творець світу, якщо б він до нас промовляв, мусів би раз-у-раз повторяти нам: „Блажен, хто не соблазниться Мною”.

Світ повний соблазнєй!

І ніхто не стане блажен, хто не поконе тих соблазнєй — хто їх духом не стравить, не переросте.

Який перехід від Бога до крокодила? до гадюки? до хворіб? до каліцтв? до смерті? до всяких зломів у природі? до всякого горя, що ним карається все живе на землі?

Чи це не вічна соблазнє між людьми? Вовк пожирає вівцю — і мусить пожирати, щоб жити. Це така система в природі наскрізь. Жахливі війни, кроваві різні не переводяться між народами.

Ми собі уявляємо Бога як всемогутнього і всезнаючого Творця, як предоброго Батька, отже і світ, Його твориво, хотіли б ми бачити подібним до Бога: щоб у світі була тільки вічна радість і краса і справедливість...

Чому ж це не так? Невже Бог не такий всемогутній і не такий всезнаючий і не такий добрий, як ми уявляємо собі Його? Та пощо ж тоді було світу?

Жовч песимізму душить нас у горлі. Але песимізм не доводить нас до кінця — не заспокоює нашої душі, ні розуму, ні серця.

Або може нема нічого, тільки аморальна „боротьба за існування” і „боротьба кляс”?

Комуністи за цю свою віру підпалили половину світу, а людям стало ще гірше — людська природа в царстві комуністів найшлася наче на Прокрустовому ліжку.

Яка ж справжня розвязка нашої тайни буття? Розвязки щораз тільки шукаємо, — але чи кинемося сюди, чи туди, вогонь соблазнє вічно палить нас.

Господи, Ісусе Христе, Ти сказав тверде, а таке правдиве, слово: „мусять бути соблазнє”.

Що посунемося крок далі по природі, то виринають нові соблазнє перед нами.

Давніше видвигала соблазнє астрономія, фізика, хемія, палеонтологія, біологія, а тепер уже й психологія (парапсихічні явища).

Топимося в щораз нових соблазнєх, роздираємося на їхніх кільчастих дротах.

Ах, засіки з кільчастого дроту положив Бог між собою і між нами! Виставив нас на всякі перешкоди, труднощі, небезпеки і спокуси.

Господи Ісусе, Ти правду сказав, що царство небесне треба „шукати” та „здобувати”, що тільки „насильніки входять до небесного царства”.

* * *

Завсіди я собі однаково думав: якщо Ти, Господи Ісусе, справді Божий Син, то між Тобою і нами також мусить бути огорожа з кільчастих дротів соблазні. „Боже“ і „наше“, божа дійсність і наша уява ні при Тобі не можуть плисти в парі, але щораз приходиметься людям спотикатись і топитись на дорозі до Тебе. Треба платити дань за всяку нововідкриту глибшу правду; треба вогнем перетоплювати свій наївний уявний образ божої дійсності, щоб він уподібнився до тої дійсності.

Ні Мойсей, ні Будда, ні Магомет не сказали про себе: „Блажен, хто не соблазниться мною”. Ані їм на думку таке не пришло. Та й нема ким соблазнитися в їх житті та науці.

А Ти, Господи, сказав про себе: „Блажен, хто не соблазниться мною”.

Вже в цьому Твому слові соблазн над соблазнями. Як це, що Ти, „человѣкъ сый”, обіцяєш людям блаженство, наче Бог? Як це, що Ти, „человѣкъ сый”, свого батька називаєш Богом, рівним творячи себе Богові?

Соблазн це диспропорціональна моральна комбінація: морально велике, перемішане з морально малим; гідне з негідним.

Це дивне, але правдиве, що люди подвійно таксують природний світ: раз, коли у своїх думках ідуть від світу до Бога, славлять світ як божеський твір, достойний Бога; а другий раз, коли у своїх думках ідуть від Бога до світу, вважають світ за мерзенний, низький, негідний Бога. Навіть теологи уявляють собі, що Бог, або й ангел чи навіть свята людська душа з другого світу осквернилась би, коли б якось „сообщилася” з матерією, — бо все матеріальне ніби тільки спалення варте. Неоплятонське й маніхейське обмерзіння до матерії („матерія це джерело всякого зла на світі“) має своє коріння у всіх людей. Дух, що преться до висот, зненавидів свого ривала — матерію.

Я бачу, що тут входить у гру те людське чуття, яке потворило касти між людьми, і диктує вищій касті, що ніби вона осквернилась би, коли б „сообщилася” з нижчою кастою. Це чуття не дається здійснювати в житті в цілих 100%, але є така тенденція.

Саме в тій тенденції джерело всіх „божих соблазней”. Пасмо божої дійсності й пасмо людської уяви не гармонізують з собою; при їх порівнянні тут і там вириваються диспропорціональні моральні комбінації. Люди, ведені своїм розумом, своїм чуттям, своїми амбіціями, ніколи не створили б такого світу, як Бог сотворив.

О, Господи Ісусе, коли б Ти був зійшов з неба в огнистій колесниці Іллі, з ангелами і громами, коли б Ти кидав громи на всіх Твоїх ворогів, і всіх покорив, то люди, всі до одного, прийняли б Тебе, признали б Тебе за Божого Сина, за Бога, — ані на думку не приходило б їм соблазнитися „воплоченим Богом”.

А Ти прийшов на світ, як усі люди приходять: з неміччю немовляти.

Ледачий цар Ірод на престолі, а Божий Син утікає перед ним до Єгипту.

Ох, коли б Ти був бодай якийсь могутній цар, або бодай славний учений. А Ти був простолюдін, „син теслі з Назарету”. І коли Ти став навчати, що Ти Месія, Божий Син, то навіть Твої найближчі соблазнилися Тобою, думаючи собі, що Ти „неістов”.

Якжеж учені рабіни не мають соблазнитися Тобою?

Хоч Ти творив чуда, яких ніхто не творив, то коли прийшов час Твоїх страстей, посіпаки безкарно знущались над Тобою; Тебе розпяли між розбійниками, і Ти помер як немічна, опущена людина.

„Розпятий Христос — посміховище для поган, а для жидів соблазн” — Ап. Павло, той найбільший релігійний геній з усіх (звичайних) людей, уже відразу помітив і оцінив значіння „соблазняючого пасма” в Твому житті і в Твоїй науці.

Розпятий, замучений Бог... Бог, злучений з мерзенною, немічною матерією...

Як рабіни могли б були не соблазнитися такою дійсністю? Щоправда вони читали в св. Письмі, що Авраамові явився Бог у людському тілі, з двома ангелами, і вони їли та пили в наметі Авраама. Але це було давно, рабіни могли уявляти собі ту давню дійсність, як самі хотіли, щоб не соблазнитися нею (ніби то був тільки такий образ, привид і т. ін.).

А Тебе бачили рабіни лице в лице, бачили ціле конкретне пасмо Твоєї тілесности, і цього було для них забагато.

Якщо б Ти між нами тепер повторив своє тілесне земське життя, то половина Твоїх вірних певно соблазnilась би Тобою — саме ті, що хваляться своєю „чистою вірою”, як і сучасні Тобі рабіни хвалилися. Ти не на вітер сказав до своїх учеників перед своїми страстями: „Всі ви нині соблазнитесь Мною”. І правдиве Твоє слово: „Пророк не має признання в своїй оселі і в своїй батьківщині”. Не можуть люди знести „земської повноти” у звязку зо святими речами, бо при тому ломиться людське почуття кастовости.

Люди будуть славити пророків, яких їхні батьки повбивали, але живого пророка убють, — так само, як їхні батьки.

Господи Ісусе, Ти мудро зробив, що лишив нам таку коротку Євангелію, а в ній так мало образів з фільми Твого життя. Коли б люди знали більше подробиць з Твого життя, то так само соблазнилися би Тобою, як книжники та фарисеї, що Тебе засудили.

Не соблазnilась Тобою Твоя Мати, бо вона знала ціле

пасмо Твого земського життя. Оттак і при поступі природничих наук аж тоді щезає соблазнь, коли наскрізь пізнаємо нововідкриту правду.

Те саме стверджую також і при дівцях з Твоїми ранами та страстями, що Ти їх дав мені пізнати. Котрі люди знають ціле пасмо їх дивної дійсности, ті „будуються“, бачучи на свої очі, що „дивенъ Богъ во святыхъ своихъ“. А котрим доступні тільки деякі фрагменти, тим, щоб вони не соблазнялися, треба подати тільки дібрані фрагменти.

Твоя Євангелія зложена з дібраних фрагментів.

Все ж таки вона повна соблазней! Життєве сміття Ти взяв на себе — вбожество, неуцтво, низький громадський стан, походження з зненавидженого народу, засудження, страсті, розп'яття. Навіть мова Твоєї писаної Євангелії, — мова простих людей. Яка це була соблазнь для учених греків! (Цієї соблазні ми вже не відчуваємо, бо Твою Євангелію переложили на найкращі живі мови).

Все низьке Ти взяв на себе, щоб покорив бог „велике“ „малим“ і засоромив „учене“ „невченим“, — щоб Ти зачинав від найнижчих вартостей, щоб Твоя перемога була повна, як перемога живого зерняти, яке мусить зо землі добутись на сонце, та щоб ті, що до Тебе приходять, мусіли Тебе здобувати і заслужити.

Тому й Бог-Творець окружив себе соблазнями.

Яка це гармонія між Твоєю появою та появою Бога-Творця!

РЕЦЕНЗІЇ

Юліян Опільський: ІДОЛИ ПАДУТЬ. Історична повість із часів Володимира Великого. Том перший. Львів 1938. Бібліотека „Діла“ ч. 25. Стор. 170. Том другий. Львів 1938. Бібліотека „Діла“ ч. 26. Стор. 180.

Не є це, як здавалося б з заголовку, повість про охрещення України. Хоч знаходимо там і цей мотив, то він губиться, розпливається в головній любовній темі (Володимир—Анна) та в ряді побічних повістєвих інтриг. Комбінація твору декуди неясна, черговання окремих глав штучне, надто довгі перерви між початком і дальшим розвитком окремих мотивів утруднюють розумове сприйняття описуваних подій. Без уваги на те все — в повісті видно велику рутину автора історичних романів, а також живий белетристичний нерв. Тому й окремі партії повісті читаємо з правдивим зацікавленням, і під цим оглядом можемо зачислити твір покійного Юліяна Опільського до доброго стандарту української белетристики.

Інша річ — історичність цієї повісті. Автор дуже широко використав право белетристів прикликати в історичній повісті собі на поміч поетичну фантазію й фабулярну інвенцію. Все таки навіть там, де фантазія рішуче домінує над історичністю, не бачимо в Опільського таких різких промахів, що наказували б нам здискваліфувати його твір — реалізацію белетристичного задуму в історичних образах.

Зате, якщо йде про ідейний бік твору, а саме про наświetлення початків християнства в Україні — то тут мусимо висловити поважні застереження. Епохальну історичну подію охрещення України і її глибокий психологічний та ідейний підклад автор потрактував з точки погляду модерного лібералізму з деякими націоналістичними нотками. Володимир приймає християнство виключно з мотивів державницького характеру, релігійний